

Sluttrapport for satsingen ”Miljørett”

1996-2007

© **Norges forskningsråd 2009**

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Oslo, februar 2009
ISBN 978-82-12-02643-8 (pdf)

Innhold

Forord	4
1. Aktivitetens hovedmål	5
2. Organisering og styring	5
3. Bakgrunn.....	6
4. Miljørett som fag	6
5. Status og mål for forskningen	7
6. Vurdering av satsingens resultater og virkemåte	9
7. Noen glimt fra forskningen.....	12
8. Samlet vurdering og utfordringer framover	19
9. Fakta om satsingen.....	21
Vedlegg	
Medlemmer av styringsgruppen.....	22
Oversikt over prosjekter og tiltak 1996 -2007.....	23

Forord

Satsingen Miljørett ble etablert for perioden 1996-2001 for å styrke det miljørettslige forsknings- og undervisningsmiljøet i Norge. I 2001 ble satsingen videreført for en ny periode fram til 2006. Etter 2007 videreføres satsing på samfunnsfaglig miljøforskning inkludert miljørett i programmet Miljø 2015.

Miljørettssatsingen har vært finansiert av Kunnskapsdepartementet og har hatt et totalt budsjett på 14,7 mill. kr.

Sluttrapporten som oppsummerer aktiviteten i satsingen, ble ferdigstilt i august 2008 av seniorrådgiver Knut Bjørseth etter samråd med styringsgruppen.

Rapporten ble godkjent av styret i Divisjon for store satsinger i Norges forskningsråd den 12. februar 2009. Styret bemerket bl.a. at Miljørettssatsingen på tross av svært begrensede midler har fått til mye viktig, interessant og samfunnsrelevant forskning.

Forskningsrådet takker styringsgruppen for et godt utført arbeid.

Norges forskningsråd
12. februar 2009

1. Aktivitetens hovedmål

Hovedmålet har fra starten i 1996 vært å styrke det miljørettslige forsknings- og undervisningsmiljøet i Norge. Fra Forskningsrådets side har satsingen på Miljørett først og fremst vært å betrakte som et *disiplinstyrkende tiltak med vekt på rekruttering* og har i så måte ikke hatt de samme rammebetingelser og den form for organisering av virksomheten som tradisjonelt legges til grunn for ordinær programvirksomhet. Styringsgruppen har likevel valgt å benytte den vanlige malen for sluttrapportering fra forskningsprogrammer og bruke den så langt den passer for gruppens avsluttende rapportering.

Sammenfattet har styringsgruppen hatt til oppgave å:

- stimulere til økt forskningsvirksomhet innen faget miljørett
- styrke rekrutteringen til faget ved utstrakt bruk av studentstipend
- få fullført doktorgrader
- bygge ut et nasjonalt forskernettverk
- få nærmere kunnskap om miljøretten og miljørettsforskningens stilling i de andre nordiske landene og styrke kontakten med det øvrige internasjonale forskernettverket samt
- styrke formidlingen av miljørettslig forskning

2. Organisering og styring

Den første styringsgruppen ble oppnevnt i mars 1996. For å få til en god nasjonal koordinering på feltet ble komiteen sammensatt av representanter for de tre juridiske fakultetene og NLH/UMB, samt noen eksterne representanter. Det var innhentet forslag fra aktuelle universitets- og høyskolemiljøer. Styringsgruppen ble gjenoppnevnt for en ny tre-årsperiode i desember 1998 (1999-2001). På grunn av sabbatsår og utenlandsopphold har det vært oppnevnt settemedlemmer i et par perioder. Fra 2002 har gruppen bestått av fire medlemmer, tre forskere og en brukerrepresentant. Ved avslutningen av virksomheten har styringsgruppen følgende medlemmer:

Professor Hans Chr. Bugge, Universitetet i Oslo, leder
Førsteamanuensis Tore Henriksen, Universitetet i Tromsø
Seniorrådgiver Kirsten Jacobsen, Miljøverndepartementet
Professor Ernst Nordtveit, Universitetet i Bergen

Oversikt over tidligere medlemmer av styringsgruppen er gitt i vedlegg 1.

Styringsgruppen har hatt internt sekretariat i Forskningsrådet. Ellen S. Aa. Vollebæk hadde ansvaret fram til juli 2001, og ble etterfulgt av Nina Gornitzka. I aktivitetens avsluttende fase har Knut Bjørseth og Randi Isaksen hatt det administrative ansvaret.

Programstyret har i gjennomsnitt holdt tre møter per år, men møtevirksomheten har variert og avtatt i den avsluttende fasen.

Satsingen har vært finansiert av Kunnskapsdepartementet med et totalt disponibelt budsjett på 14,7 millioner kroner.

3. Bakgrunn

Forskningsrådets Område for miljø og utvikling var gitt ansvar for å styrke faget miljørett. I januar 1995 ba områdestyret om at det skulle utarbeides en plan for den fremtidig innsats på feltet. Oppdraget ble gitt til Institutt for offentlig rett ved Universitetet i Oslo, som samarbeidet med de andre juridiske fagmiljøene i Norge. Planen ble lagt fram på områdestyrets møte i oktober 1995, og godkjent som et grunnlag for fremtidig forskningsinnsats på feltet. Den foreløpige tidsrammen ble satt til 1996-2001.

Med utgangspunkt i aktivitetens egenvurdering i 2001 besluttet områdestyret å videreføre satsingen for perioden 2002 - 2006. Satsingen ble da definert som et strategisk prosjekt for faglig styrking av miljørettslig forskning og kompetansebygging, og med en selvstendig organisatorisk forankring i tilknytning til forskningsprogrammet Rammebetingelser for en bærekraftig utvikling (RAMBU). Fra 2004 ble Miljørett og RAMBU plassert i Avdeling for miljø, energi og bærekraftig utvikling (senere kalt Avdeling for energi og miljø) under Divisjon for store satsinger.

Fra 2007 er de forskningsmessige aktivitetene under Miljørett avsluttet, men er til dels blitt integrert i den nye satsingen Norsk miljøforskning mot 2015 (Miljø 2015). Sluttbehandlingen av et prosjekt som fortsatt er i gang, vil bli gjennomført i regi av Miljø 2015. Den faglige virksomheten under Miljørett ble reelt avsluttet med en bredt anlagt sluttkonferanse med fremtredende internasjonal deltakelse i mai 2007. I tråd med Forskningsrådets fullmakter, og i kontakt med styringsgruppens leder, har administrasjonen hatt ansvar for å behandle sluttrapporter som er mottatt i den avsluttende fasen. I tråd med divisjonsstyrets beslutning ble styringsgruppens funksjonsperiode prolongert for å skrive en avsluttende rapport. Styringsgruppens funksjonsperiode er formelt avsluttet ved avleveringen av rapporten.

4. Miljørett som fag

Det finnes ingen entydig definisjon av hva som faller inn under faget "miljørett". Styringsgruppen tok i den første fasen som utgangspunkt for sin virksomhet at faget miljørett omfatter studiet av de rettsregler som kan få betydning for naturvern, forvaltning av naturressurser og vern mot forurensning. Utenfor faget faller dermed reglene om det sosiale miljø og arbeidsmiljø. En slik avgrensning av miljøretten vil åpenbart omfatte studiet av rettsregler som har til hensikt å løse miljøproblemer, slik som naturvernlovgivning og forurensningslovgivning. Det finnes imidlertid mange regler av mer generell art som også har miljørettslige konsekvenser. Eksempler er reglene om eiendomsretten til grunn og naturressurser, og regler om plikt til å foreta konsekvensanalyser ved iverksetting av nye tiltak. Studiet av slike generelle rettsregler hører også med i miljøretten i den grad det er reglenes betydning for miljøet som står i fokus.

Miljøretten er med andre ord preget av at den både er et miljørettslig perspektiv innenfor de tradisjonelle rettsdisipliner og et selvstendig rettsområde. På det offentligrettslige området kommer miljøretten inn i eksempelvis statsforfatningsretten, blant annet ved grunnlovens § 105 og dens anvendelse på rådighetsinnskrenkninger og § 110 b om statens plikt til å ivareta miljøet. Innen forvaltningsretten har flere generelle lover stor betydning for bruken av naturressurser og miljøet, blant annet forvaltningsloven og plan- og bygningsloven. I tillegg kommer flere lover som spesielt er gitt med sikte på å bevare miljøet, slik som naturvernloven og forurensningsloven. Miljøstrafferett er også blitt et forskningsfelt. På det privatrettslige området er eksempler på miljørettslige problemstillinger naborettens regler om tålegrense når det gjelder virkninger av egen aktivitet i naboforhold, og erstatningsvern mot forurensninger.

Miljøretten omfatter også andre rettssystemer enn det norske. Internasjonale miljørettsregler er karakterisert som den mest dynamiske delen av folkeretten. I de siste tiår er det vedtatt en lang rekke konvensjoner som Norge har sluttet seg til. Miljørettsregler innenfor EU/EØS er også i rask utvikling. EUs regelverk finnes dels i selve Fellesskapstraktaten, dels i et omfattende avledet regelverk vedtatt av EUs besluttede organer. Gjennom EØS-avtalen er en betydelig del av EUs regelverk på miljøområdet gjort til norsk rett. I tillegg til dette kommer studiet av andre lands rettssystemer på miljørettens område. Miljøretten har endelig interessante forbindelseslinjer til andre fag.

5. Status og mål for forskningen

Nasjonalt pågikk det rettsvitenskapelig forskning av relevans for miljørettslige problemstillinger ved universitetene i Oslo, Bergen, Tromsø og ved Norges Landbrukshøgskole da virksomheten under Miljørett ble satt i gang. Det var imidlertid bare ved Universitetet i Oslo og ved Norges Landbrukshøgskole at det ble drevet forskning med et spesifikt miljørettslig siktemål. Oslo hadde det best utbygde miljøet og dekket både folkerett, EU/EØS-rett og norsk rett, men også Oslo hadde et svært lite miljørettslig forskningsmiljø. Samlet sett var det miljørettslige miljøet i Norge meget begrenset. Dette innebar for det første at det var få problemstillinger innen miljøretten som ble tatt opp. For det andre var spredningen på forskningsfeltene det ble arbeidet med så pass stor at det gjorde det vanskelig å etablere et forum for felles diskusjoner. For det tredje hadde miljøet en usikker rekruttering og var derfor svært sårbart. Da virksomheten startet, fantes det ingen professorer tilsatt i miljørett. I den opprinnelige planen for Miljørett er det gitt en mer detaljert oversikt over hvilke problemstillinger det ble arbeidet med i de norske forskningsmiljøene.

Plangruppen hadde utarbeidet en rimelig god oversikt over status for den miljørettslige forskningen i Norden, noe varierende for resten av Europa og en mer begrenset oversikt over forskningen i USA. I *Norden* var det et betydelig antall stipendiater i miljørett både i Danmark, Finland og Sverige. Alle landene hadde egne professorater i miljørett. Den miljørettslige forskningen var imidlertid preget av enkeltpersoner og av den aktivitet disse personene hadde klart å få i gang. Det nordiske samarbeidet hadde pågått en tid og ble sett på som svært vellykket. I *Europa for øvrig* foregikk det en omfattende miljørettslig forskning først og fremst i Nederland, Storbritannia og Tyskland og forskning av noe mindre omfang i Frankrike og Italia. I *USA* var det også betydelig virksomhet, men her var plangruppens kunnskap om aktivitetene mer begrenset. I den opprinnelige planen for Miljørett er det gitt en mer detaljert oversikt over hvilke problemstillinger det ble arbeidet med internasjonalt.

I *startfasen* ble det understreket at satsing på miljørettslig forskning i Norge kan begrunnes både ut fra dens sentrale samfunnsmessige og rettsvitenskapelig betydning. Hva som er gjeldende rett på miljørettens område kan være vanskelig å fastslå både fordi miljøretten inneholder en mengde nye regler og prinsipper som er i utvikling, og fordi eldre regler må undersøkes ut fra en ny miljørettslig synsvinkel. Det ble lagt vekt på at miljørettslig forskning bør gjelde alt fra offentligrettslige problemstillinger innen statsforfatningsrett, forvaltningsrett og strafferett til privatrettslige problemstillinger innen tingsrett, naborett og erstatningsrett. Skjæringsfeltet mellom de ulike rettslige disiplinene ble sett på som en spesiell utfordring.

Siden miljøretten i stor grad gir fullmakter til forvaltningen, vil det også være viktig å studere forvaltningsmessig praksis og i hvilken grad de miljørettslige reglene er effektive og egnet til å løse miljøproblemene. Rettspolitiske problemstillinger ble også fremhevet, det vil si å foreta en vurdering av om eksisterende regelverk er tilfredsstillende eller hvilke nye regler som ville være mer egnet til å løse problemene. Endelig ble det vurdert som interessant å undersøke hva som er årsakene til det eksisterende regelverket.

Det ble også lagt vekt på å studere folkerettslige problemstillinger, både de mer metodiske spørsmål om hva som skal til for at det skal foreligge miljørettslige forpliktelser i folkeretten og hva forpliktelsene går ut på, enten det gjelder mer generelle forpliktelser basert i den folkerettslige sedvanerett om å unngå skader på nabostater eller det gjelder de konvensjonsbaserte forpliktelsene, for eksempel tiltak for å begrense utslipp av klimagasser. Videre burde man undersøke hvordan det internasjonale beslutningssystemet kan effektiviseres for å unngå at ikke den mest skeptiske staten bestemmer farten på utviklingen av nye regler, og hvordan selve håndhevingen og gjennomføringen kan styrkes. Behovet for en sterkere overnasjonal forvaltning av miljø og ressurser reiser grunnleggende spørsmål om staters suverenitet.

Følgende forskningsfelt ble trukket fram for den første fasen:

- a) miljørettsteori
- b) internasjonal miljørett
- c) miljørett i EU og EØS
- d) biologisk mangfold og genteknologi
- e) forvaltning av marine levende ressurser, herunder rettsproblemer knyttet til Arktis
- f) samerett
- g) rettslige og økonomiske virkemidler i miljøpolitikken
- h) arealplanlegging, inkludert naturvernområder
- i) menneskerettigheter og folkelig deltakelse
- j) miljørett og miljøforvaltning i land med overgangsøkonomi og i u-land

I *den andre fasen* er et flertall av disse feltene blitt gjort til gjenstand for forskning samtidig som det i *den avsluttende delen* gradvis er blitt lagt større vekt på å utvikle juridisk kunnskap som kan gi grunnlag for bedre rettsregler og rettssystemer for bærekraftig miljø- og ressursforvaltning. For dette formål er det nødvendig å skaffe bedre innsikt i gjeldende regler og deres virkemåte, og hvordan rettssystemet kan videreutvikles gjennom nye grep til et bedre styringsredskap og samfunnsmessig rammeverk for en bærekraftig samfunnsutvikling.

For å nå målene innen disse forskningsmessige rammene ble det vedtatt at styringsgruppen skulle legge vekt på følgende *oppgaver, virkemidler og tiltak*:

- stimulere til økt forskningsvirksomhet innen faget miljørett
- styrke rekrutteringen til faget ved utstrakt bruk av studentstipend
- få fullført doktorgrader
- bygge ut et nasjonalt forskernettverk
- arrangere fagsamlinger og seminarer
- styrke formidlingen av miljørettslig forskning ved presentasjon av forskningen på de årlige seminarene og publisering av resultater i skriftserier
- få nærmere kunnskap om miljøretten og miljørettsforskningens stilling i de andre nordiske landene og styrke kontakten med det øvrige internasjonale forskernettverket
- invitasjon av gjesteforskere og gjesteforelesere
- foreta en løpende revisjon av prioriterte forskningsområder
- ha ansvar for utlysning av stipend og innstilling av søkere
- fordele reisemidler og utarbeide utkast til budsjett

6. Vurdering av satsingens resultater og virkemåte

Ved starten i 1996 ble det tatt utgangspunkt i at den miljørettslige forskningen på det tidspunkt foregikk på svært få forskningsområder og at forskningen ble drevet av svært få personer. I den opprinnelige planen ble det foreslått at miljørettsforskningen skulle bygges opp til et relativt betydelig omfang både når det gjaldt forskningsområder og rekruttering. Ambisjonen var at det skulle pågå miljørettlig forskning i alle de fire forskningsmiljøene. Samtidig vurderte man det som urealistisk at hvert av disse miljøene skulle kunne opparbeide en forskningsmessig tyngde. Det ble derfor foreslått at Universitetet i Oslo skulle være tyngdepunktet i den nasjonale satsingen på Miljørett.

Studentstipend

Rettstudiet har først i de senere år hatt krav om skriving av hovedoppgave eller lignende. Det var derfor svært viktig for rekrutteringen til miljørettslig forskning å kunne tilby interesserte og dyktige studenter mulighet til å få kjennskap til og interesse for forskning gjennom å tilby dem finansiering til å skrive en større oppgave innen miljørett. I den opprinnelige planen var det foreslått å finansiere 2 studentstipend i Oslo og 1 ved hver av de tre andre institusjonene hvert år. Styringsgruppen har i tråd med dette utlyst studentstipender flere ganger per år. Det er i alt delt ut 40 studentstipend fordelt på 41 personer i løpet av perioden. Oslo har hatt 23 studentstipend, Bergen 7 og Tromsø 10, fordelt på 11 personer. Denne delen av satsingen har generelt vært svært vellykket. Rekrutteringen har stort sett gått greit, men det har flere ganger vært nødvendig med fornyede utlysninger for å få kvalifiserte kandidater. Søknadstilfanget har av naturlige grunner vært størst i Oslo, hvor det er flest juridiske studenter. Bergen har i perioder hatt problemer med å få søkere, mens det ikke har vært gitt studentstipend til NLH/UMB.

Gjennom ordningen med studentstipend i miljørett er viderekommende studenter brakt inn i kompetente forskningsmiljøer og de har fått erfaring med skriving av et større arbeid innen miljørett. Dette vurderes som svært viktig i lys av kravene og tradisjonene til skriving av avhandlinger som tidligere rådet innen det juridiske undervisningsfeltet. Mange avhandlinger er dessuten publisert i de enkelte fakultetenes skriftserier. I tillegg har studentstipendiatene bidratt til å skape et fruktbart miljørettslig samlingspunkt ved de enkelte fakultetene. Styringsgruppen er i hovedsak fornøyd med denne delen av satsingen. Dette gjelder både antall studentstipend, fordeling på læresteder (bortsett fra NLH/UMB) og kjønn (11 kvinner), samt relevansen og kvaliteten på de avhandlinger som er skrevet. En oversikt over alle tildelte studentstipend fremgår av vedlegg 2.

Doktorgradsstipend

Rekruttering av doktorgradsstipendiater innen rettsvitenskap har generelt vært vanskelig. Dels skyldes dette den store konkurransen om de beste kandidatene, hvor det utenfor universitetene tilbys meget attraktive lønnsbetingelser, særlig ved advokatkontorene. Dessuten har juridiske kandidater sjelden erfaring med forskning og med å skrive prosjektsøknader. Endelig oppleves ofte programmer og andre satsinger i Forskningsrådet som utformet for andre faggrupper enn rettsvitenskap.

Styringsgruppen har derfor sett det som svært viktig med en satsing som var spesielt rettet mot miljørettslig forskning, og hvor det kunne foretas særlige utlysninger i tilfeller hvor gruppen har vært kjent med at det har vært potensielle kompetente søkere. Opprinnelig ble det satt som mål å knytte til seg 2 doktorgradsstipendiater ved Universitetet i Oslo og 1 ved hver av de andre 3 institusjonene, i alt 5 stipendiater. Gjennom en rekke særutlysninger og andre aktive tiltak har i alt 6 personer (3 kvinner) vært registrert som doktorgradsstipendiater i løpet av perioden. (blant annet

universitetsstipend) En av stipendiatene trådte ut av stipendet før utløpet av perioden på grunn av overgang til annen stilling. Det har ikke kommet søknader fra stipendiater med tilknytning til NLH/UMB.

Den første disputasen fant sted ved Universitetet i Tromsø i 2001, og stipendiaten gikk senere over i fast stilling som førsteamanuensis samme sted. I 2008 fant det sted en disputas ved Universitetet i Bergen. I løpet av 2009 forventes det en disputas ved Universitetet i Oslo og en ny disputas ved Universitetet i Tromsø.

Etter styringsgruppens vurdering er produksjon av doktorgrader innen miljørett helt nødvendig for å sikre at det finnes tilstrekkelige lærekrefter og et tilstrekkelig bredt miljørettslig fagmiljø i årene fremover. I tillegg er det et behov for å øke den miljørettslige kompetansen også i forvaltning, domstoler og næringsliv. Gjennomføringen av doktorgradene har i de fleste tilfelle tatt lenger tid enn hva som er normert, men flere av stipendiatene har benyttet seg av mulighetene til utenlandsopphold ved anerkjente læresteder (USA, England og Tyskland). Dersom de økonomiske rammene hadde vært gunstigere kunne denne delen av satsingen vært mer vellykket. Det er imidlertid ikke grunn til å legge skjul på at rekruttering av kandidater på dette feltet medfører spesielle utfordringer. Styringsgruppen er tilfreds med avhandlingenes kvalitet og miljørettslige relevans. En oversikt over alle doktorgradsstipend fremgår av vedlegg 2.

Postdoktorstipend

I plandokumentet ble det gitt uttrykk for at det var ønskelig å få tilsatt postdoktorstipendiater innen miljørett. Postdoktorstipend ble sett på som et særskilt virkemiddel for videre kvalifisering innenfor miljørett, og for kvalifisering til faste stillinger ved lærestedene.

Rekruttering til postdoktorstillinger har vært svært vanskelig på grunn av økonomi og mangel på kvalifiserte søkere, og det har derfor vært utlyst kun ett postdoktorstipend. Gjennom denne særutlysningen ble det tildelt et treårig postdoktorstipend ved Universitetet i Oslo. Stipendet ble avsluttet før tiden da stipendiaten gikk over i fast stilling som førsteamanuensis samme sted. Etter gruppens vurdering har denne tildelingen vært vellykket, og arbeidet som ble gjennomført er av høy faglig kvalitet og miljørettslig relevans. Det vises til vedlegg 2.

Gjesteforskerstipend

Gjennom bevilgning til nettverkstiltak ved universitetene, jf. 6.5 nedenfor, har det vært gitt støtte til besøk av utenlandske gjesteforskere og gjesteforelesere ved de juridiske fakultetene (primært i Oslo, men også i Tromsø). Gjennom dette har man bidratt til kontakt med forskere utenfor Norden.

Et spesielt og gjesteforskerstipend ble bevilget til Universitetet i Oslo for å finansiere et mer langvarig opphold for den belgiske professoren dr. Nicolas de Sadeleer. Oppholdet ble forlenget da de Sadeleer ble utpekt til den prestisjefylte Marie Curie Chair under EUs 6. rammeprogram. I tillegg til å gjennomføre prosjektet "*Legal research on health, safety, consumer and environmental protection in Norway in accordance with the Precautionary principle*" har de Sadeleer vært en stimulerende deltaker i aktivitetene ved de øvrige lærestedene både i Norge og de andre nordiske land. Etter styringsgruppens vurdering er dette gjesteforskerstipendet et eksempel på meget vel anvendte midler som har kommet hele det nordiske forskningsmiljøet til gode.

Nettverksbygging

I den opprinnelige planen ble det foreslått å stille midler til rådighet for å styrke kontakten mellom forskere ved de fire lærestedene. En årlig fagsamling og noen mindre seminarer og workshops ble sett på som naturlige rammer og mønster for denne kontakten.

Nettverksbyggingen på det *nasjonale* planet har først og fremst skjedd gjennom de nasjonale stipendiat- og fagsamlingene. Styringsgruppen har hvert år bevilget midler til fagseminar og stipendiatsamlinger ulike steder i Norge. Disse samlingene har gitt studentstipendiater og doktorgradsstipendiater mulighet til å møte hverandre, legge fram sine prosjekter og få faglig respons. I tillegg har det vært faglige bidrag fra norske og utenlandske miljørettsforskere.

Disse samlingene vurderes som et faglig viktig miljøtiltak og denne delen av satsingen anses å ha vært inspirerende og utbytterik, særlig for rekruttene. I en av stipendiatenes sluttrapporter heter det: "Forholdet til Forskningsrådet har vært utmerket, og jeg vil særlig framheve samlingen i miljørettsgruppa. Det å treffe studenter, og ikke minst å få legge fram tema for ressurspersoner innen faget, har vært spennende og inspirerende. Dette er en utmerket måte å integrere studentene i et faglig miljø, og forhåpentligvis også rekruttere nye forskere." Men også for de etablerte miljørettsforskerne har disse samlingene tjent som et viktig faglig forum, både når det gjelder drøftingen av rekruttenes prosjektpresentasjoner og ikke minst kontakten med utenlandske deltakere. Samlingene har hatt særlig betydning for de lærestedene hvor miljørettsforskningen var i oppbyggingsfasen og ennå ikke hadde fått et tilfredsstillende fotfeste, nemlig i Bergen og Tromsø. NLH/UMB har ikke vist interesse for å delta på samlingene. Ved siden av de årlige samlingene har den nasjonale nettverksbyggingen bestått i at Universitetet i Oslo har kunnet bidra med veiledning av forskerrekruertene fra de andre lærestedene, noe som var spesielt viktig i den første fasen. Endelig er det grunn til å peke på betydningen av de jevnlig møtene i styringsgruppen for opprettholdelsen og styrkingen av nettverket mellom lærestedene. Det har vært jevnlig deltakelse av representanter fra miljøforvaltningen på disse samlingene.

Det *nordiske* miljørettslige nettverket ble i den første fasen først og fremst ivaretatt gjennom forskningskurs finansiert av Nordisk Forskarutdanningsakademi (NorFA). NorFA finansierte et årlig kurs over fem dager og flere workshops over to dager, primært rettet mot doktorgradsstudenter. Dette resulterte i flere doktorgrader blant nordiske miljørettsforskere og økt mobilitet gjennom korttids forskningsopphold i andre nordiske land. Mange av kursene og workshopene har resultert i publisering av antologier, som senere er blitt brukt i forskerutdanningen for nye studenter. Den omfattende virksomheten gjennom NorFA har gjort det mindre nødvendig å prioritere dette arbeidet i Forskningsrådets miljørettssatsing. Deltakelsen i det nordiske nettverket fra norsk side har først og fremst skjedd gjennom faglige bidrag fra miljørettsgruppen ved Universitetet i Oslo.

Det *internasjonale* nettverket utenfor Norden har dels vært styrket gjennom deltakelse av utenlandske miljørettsforskere på stipendiat- og fagsamlingene og til dels ved egne fagsamlinger over spesielle emner, særlig ved universitetene i Oslo og Tromsø. Universitetet i Oslo har hatt besøk av en del utenlandske miljørettsforskere som har gitt seminarer. Som nevnt har professor de Sadeleer, Belgia, har hatt et lengre opphold i Oslo, og har i den anledning også gitt viktige impulser ved kortere opphold ved de øvrige lærestedene. I en viss grad har nettverksmidler vært nytt til utenlandsopphold og deltakelse på internasjonale konferanser. Kontakten til forskere utenfor Norden er blitt vurdert som viktig for å sikre impulser fra internasjonal miljørettsforskning og internasjonal kvalitet på den norske forskningen.

Publisering/formidling

De fleste av de avsluttede studentavhandlingene har vært av en slik kvalitet at de er blitt publisert i skriftseriene til lærestedene eller som bøker. I alt 27 avhandlinger er blitt publisert. Til en del av avhandlingene har Styringsgruppen bidratt med trykktilskudd på 10 - 12.000 kr. Pr. avhandling. De to avlagte doktoravhandlinger er også publisert.

I tillegg er det registrert en rekke andre arbeider under satsingen. Dette gjelder dels artikler skrevet av doktorgradstipendiatene og postdoktorstipendiaten, dels artikler som resultat av utenlandsopphold og dels som konferanserapporter. Artiklene er publisert i så vel stensilsierier, norske og internasjonale tidsskrifter og i bøker.

Programmet har over flere år gitt et avgjørende økonomisk bidrag til utgivelse av *Yearbook of International Environmental Law (YbIEL)*. Denne årboken er den fremste internasjonale publikasjon til dokumentasjon av den miljørettslige utviklingen slik den skjer i internasjonale organisasjoner og på konferanser, samt i de enkelte land. I tillegg inneholder årboka artikler om miljørett av de internasjonalt fremste eksperter. Boken utgis av Oxford University Press. Redaktøransvaret er lagt til Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo ved Ole Kr. Fauchald, og Forskningsrådets tilskudd har gått til selve redigeringen av årboken, i et samarbeid mellom Universitetet i Oslo og FIELD i London. Dette må kunne tas som uttrykk for faglig anerkjennelse internasjonalt av redaktøren og fagmiljøet.

Tatt i betraktning at primærfokus for satsingen har vært rekruttering og nettverksbygging og ikke prosjektstøtte, vurderes omfanget og kvaliteten på publiseringen som tilfredsstillende. Utover selve publiseringen og presentasjonen av avhandlingene på de årlige samlingene har det ikke vært midler til noen spesiell formidling av resultatene fra satsingen. Flere av arbeidene dreier seg imidlertid om aktuelle tema som kunne fortjent en bredere spredning.

7. Noen glimt fra forskningen

Til tross for et meget begrenset budsjett har satsingen, etter styringsgruppens vurdering, gitt mange verdifulle resultater både på med hensyn til rekrutterings- og forskningsoppgavene. I det følgende presenterer styringsgruppen et lite tverrsnitt av forskningen som er blitt utført. De utvalgte bidragene gir et begrenset, men noenlunde representativt bilde av både relevans og spredning av problemstillingene under Miljørett.

Studentstipend

I avhandlingen ”*Måtte vi godta matsminke?*” som er blitt gjennomført ved Universitetet i Tromsø, drøftes adgangen til å opprettholde nasjonale reguleringer på områder som er eller vil bli omfattet av harmoniseringsdirektiv under EØS-avtalen. Avhandlingen tar utgangspunkt i direktivene om tilsetningsstoffer i næringsmidler; de såkalte matsminkedirektivene.

EØS-avtalen forbyr i utgangspunktet restriksjoner på handelen mellom landene som deltar i det indre marked, jf. EØS art. 11, jf. EF art. 28. Avvikende nasjonale reguleringer kan likevel godkjennes dersom de oppfyller vilkårene i EØS art. 13, jf. EF art. 30, eller EF-domstolens lære om tvingende allmenne hensyn. For å oppnå formålet om fri flyt av varer er det derfor nødvendig å harmonisere de nasjonale regelverkene. De såkalte matsminkedirektivene åpner for bruk av flere tilsetningsstoffer, og i større mengder, enn det som tidligere var godkjent i Norge. Direktivene har vært omstridt, men ble gjennomført i norsk rett i november 2001.

Når EU forbereder nye regler som er relevante under EØS-avtalen, er det av sentral betydning for Norge å delta i utformingen av bestemmelsene. Det ideelle, sett med norske øyne, er å påvirke

innholdet i reglene, slik at vi unngår å få presentert bestemmelser som er vanskelig å akseptere. I avhandlingen pekes det på at Norge har begrensede muligheter til å påvirke nye EØS-relevante bestemmelser gjennom deltakelse i beslutningsprosessen i EU.

I Norge har føre var-prinsippet vært brukt i argumentasjonen mot tilsetningsstoffdirektivene. Avhandlingen viser hvordan Kommisjonens forståelse av prinsippet medfører at det bare er relevant ved risikohåndteringen, og ikke ved vurderingen av risiko. Dette innebærer at prinsippet kommer til anvendelse når det er nødvendig å gjennomføre tiltak for å være helt sikker på å oppnå det fastsatte beskyttelsesnivå. Ved fastsettelsen av tillatte mengder tilsetningsstoffer har EU vurdert risikoen og funnet den akseptabel. Selv om en kan være uenig i det beskyttelsesnivå som er valgt, vil føre var-prinsippet ikke kunne tjene som motargument da dette er en politisk beslutning.

I enkelte tilfeller kan det være mulig å kompensere for antatt uheldige virkninger av nye direktiver etter innlemmelsen under EØS-avtalen. I debatten rundt tilsetningsstoffdirektivene ble det fokusert på mulighetene til merking og informasjon, samt holdningen innen norsk dagligvarebransje om å videreføre den tidligere praksis. Avhandlingen peker på at det er usikkert i hvilken grad disse tiltakene vil være effektive.

Dersom Kommisjonen ikke aksepterer EFTA/EØS-landenes ønsker om tilpasningstekster eller overgangsordninger, er alternativet å nekte å godta de nye bestemmelsene ved å benytte den såkalte veto- eller reservasjonsretten. Reservasjonsretten er en rettslig realitet som fremgår klart av avtalen, og de rettslige følgene av reservasjonen fremstår som relativt begrenset. En reservasjon vil ikke i seg selv gi grunnlag for beskyttelsestiltak slik disse fremgår av EØS art. 112, men konsekvensene av suspensjonen vil i mange tilfeller bli redusert som en følge av bestemmelsene i avtalens hoveddel.

Avhandlingen "*Vern av biologisk mangfold gjennom kommunal arealplanlegging*" er blitt gjennomført ved Universitetet i Oslo. Prosjektet tar utgangspunkt i nasjonale og internasjonale målsettinger om bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold.

En hovedproblemstilling er hvordan landets kommuner kan bruke kommuneplanens arealdel som et styringsredskap for å fremme en arealbruk i tråd med disse målsettingene. I prosjektet ses det nærmere på kommunenes adgang til å forby ulike utbyggingstiltak (oppføring av bygninger, anlegging av vei etc.) samt driftstiltak i landbruket som kan true det biologiske mangfoldet.

Når det gjelder utbygging, gir reglene om kommuneplanens arealdel kommunene forholdsvis gode styringsmuligheter. At utbygging likevel utgjør en betydelig trussel mot det biologiske mangfoldet, vitner om at hensynet til bevaring av biologisk mangfold i mange tilfeller tillegges for liten vekt. I avhandlingen beskrives noen hovedtrekk ved et mer bærekraftig utbyggingsmønster.

Når det gjelder oppføring av bygninger i tilknytning til landbruksnæring samt driftstiltak i landbruket, kan kommuneplanens arealdel i liten grad brukes som styringsinstrument. Det presenteres noen betraktninger omkring behovet for å endre loven på dette punktet.

En annen hovedproblemstilling er om kommunene rettslig sett er forpliktet til å forfølge målsettingene om bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold ved utformingen av kommuneplanens arealdel. Konklusjonen her er at kommunene ikke står helt fritt til å overse eller bagatellisere disse målsettingene.

I prosjektet *”Miljørettslege skrankar for radioaktiv sjøtransport”* som er blitt gjennomført ved Universitetet i Bergen, blir det gjort nærmere rede for regelen om uskyldig gjennomfart, som fremgår av art 17 i Havrettskonvensjonen. Det blir gitt en fremstilling av kyststaten sin jurisdiksjon ved en inndeling av kysten i ulike soner. Videre drøftes kompetansefordelingen som havrettskonvensjonen legger til grunn mellom flaggstat, kyststat og havnestat. Det blir sett nærmere på International Maritime Organisation (IMO) sin rolle i utarbeidingen av regelverket, og det Internasjonale Atomenergibyrået (IAEA) sine reguleringer i denne sammenheng. Videre utredes miljørettsprinsippene på området og hvilken rettskraft og rettsvirkning disse blir tillagt i dagens samfunn.

Prosjektet viser det særlege behovet for internasjonalt samarbeid som gjer seg gjeldande på miljørettens og sjørettens område. Dette er til støtte for ei allereie eksisterande oppfatning. Prosjektet avdekkjer vidare interessemotsetnadene mellom handel og miljø, som er ei årsak til den rettslege konflikten. Det er kjelder som tyder på at argument for vern av fri handel og fri konkurranse kan ha ei særstilling i folkeretten, ved at dei har karakter av å vera særst tungtvegande jus cogens-reglar. Til dømes kan det trekkjast parallellar mellom retten til *”uskyldig gjennomfart”* og den grunnleggjande regelen om fridomen på det opne hav. I motsetning har dei miljørettslege argumenta gjerne karakter av å vera soft law-reglar, med liten grad av juridisk rett.

Det eksisterer ingen eintydig oppfatning av det miljørettslege føre var-prinsippet, korkje globalt, nasjonalt eller i dei ulike miljøspørsmål. Føre var-prinsippet er eit krav om aktsemd, der graden av aktsemd varierer etter graden av risiko for skade og det aktuelle skadepotensialet. Det blir imidlertid tale om ein rettsregel som må tolkast på grunnlag av naturvitskapelige forskningsresultat. Oppgåva avdekkjer såleis eit behov for større grad av samarbeid mellom naturvitskapelige forskarar og juristar. Det er problematisk og vanskeleg å setje opp eit krav om graden av truverdigskap som krevjast av eit forskingsresultat for at før-var-prinsippet skal nyttast. Samstundes er det lite effektivt å ha ein føre var-regel med eit udefinert innhald. Avhandlinga søkjer å definere innhaldet av regelen, på basis av praksis, sedvane og rettsoppfatningar i dag.

Statane blir stadig nærare bunde saman av utvikling og auke i transport, handel og kommunikasjon. Ei problemstilling er om det på dette grunnlag er naudsynt å leggje til grunn eit modifisert suverenitetsprinsipp? Suverenitetsomgrepet endrar seg og blir meir avgrensa ved at det internasjonale rettsystemet påtvingar forplikingar om å verne menneska sine felles interesser. Eit døme på dette finn vi i artikkel 192 i Havrettskonvensjonen, som slår fast at statane har plikt til å verne og bevare det marine miljø. Dette er ei generell forpliking, som klart inkluderer område innanfor nasjonal jurisdiksjon, sjølv om det ikkje vil forekomme nokon effekt utanfor desse grensene. Ved undersøking av nasjonal handheving blir det også stilt spørsmål om i kor stor grad folkeretten opnar for divergerande praksis mellom statane. Kor viktig er det i så fall med størst mulig grad av rettslikskap på området? Ein konklusjon er at rettslikskap medfører auka forutberekenlighet, og dermed også gjerne auke i oppfyljing av forplikingane.

Avhandlingen *”Det biologiske mangfold som reguleringshensyn – Innholdet i og grensene for reguleringsadgangen etter saltvannsfiskelovens § 4 første ledd”* som er blitt gjennomført ved Universitetet i Tromsø, har i hovudsak fokusert på to spørsmål. For det første om Fiskeridepartementet har kompetanse til å vektlegge hensynet til det biologiske mangfold ved reguleringer etter saltvfl. §4 første ledd. For det andre om departementet eventuelt kan ha en plikt til å ta hensyn til det biologiske mangfold ved slike reguleringer.

Tradisjonelt har fiskeriforvaltningen vært styrt av tanken om en bærekraftig fiskerinæring. Det vil si at man ved fastsettelse av fiskekvoter og andre reguleringer i fiske har sett hen til at fiskerinæringen skal bestå også i framtiden. Dette gjør at fiskeriforvaltningen på den ene side skal sikre artene som er gjenstand for fiske eller fangst, mens den på den andre siden ikke skal

iverksette reguleringer som er for byrdefulle for fiskerinæringen. Den tradisjonelle betraktning-måten er således å regulere fiskebestandene ut fra et mål om å opprettholde fiskebestandene på et visst nivå. En mer moderne innfallsvinkel på ressursforvaltningen i havet er å se på fiskebe-standene som en del av et biologisk mangfold. Et samspill mellom arter og organismer, der en art er avhengig av en rekke andre. Hoveddrøftelsen i avhandlingen er om Fiskeridepartementet ved reguleringer i fiske og fangst med hjemmel i saltvannsfiskeovens § 4 kan, og eventuelt skal, vektlegge fiskerienes betydning for det biologiske mangfold i havet.

Konklusjonen er at Fiskeridepartementet i betydelig grad kan vektlegge hensynet til det biologiske mangfold. Derimot kan departementet ikke verne arter, organismer eller lignende utelukkende begrunnet i at de fremstår som en viktig del av det biologiske mangfold. Et praktisk eksempel er vern av korallrev. Dersom slikt vern begrunnes i at korallrevene er viktige oppvekstområder for fisk, kan de vernes etter saltvannsfiskeovens § 4. Hvis et korallrev ikke har noen betydning som oppvekstområde for fisk, kan det ikke vernes etter § 4. Fiskeridepartementet er i liten grad pliktige til å vektlegge hensynet til det biologiske mangfold. I praksis er reguleringskompetansen etter saltvannsfiskeovens §4 overlatt til politiske veivalg og i liten grad juridiske skranker.

Doktorgradsstipend

Avhandlingen *"Internasjonale fiskeriforvaltningsorganisasjoners rolle i lys av Avtalen om fiske på det åpne hav"* som er blitt gjennomført ved Universitetet i Tromsø, peker på at det folkerettslige regelverket som gjelder utnyttelse av levende marine ressurser på det åpne hav, lider av en rekke svakheter. De har vært medvirkende til at mange fiskebestander er blitt overbeskattet og i enkelte tilfeller sterkt svekket.

Havrettskonvensjonen kan tolkes slik at den gir kyststaten en viss preferanse, men bestemmelsene er for vage til å trekke noen sikre konklusjoner. Den har vært gjenstand for ulike tolkninger. Etter hvert som fiskebestander er blitt overbeskattet både av kyststater og stater som fisker på det åpne hav, har denne uklarheten om hvordan samordningen skulle skje, ført til konflikter mellom berørte kyststater og statene som fisker på bestandene på det åpne hav.

Statene synes å ha erkjent at folkeretten lider av slike svakheter, og FN-avtalen fra 1995 om gjennomføring av havrettskonvensjonens bestemmelser om vandrende fiskebestander avspeiler dette. Denne globale rettsutviklingen gjenspeiler en utvikling som allerede har skjedd på sub-/regional nivå, men har også bidratt til ny aktivitet på sub-/regional nivå selv om den ennå ikke har trådt i kraft.

Formålet med dette prosjektet har vært å vurdere det rammeverket som denne rettsutviklingen (både globalt og sub-/regionalt) legger på internasjonal fiskeriforvaltning, og særlig om den vil være tilstrekkelig til å rette de manglene som motvirker en bærekraftig utnyttelse av bestandene. Forskningen fokuserte på sub-/regionale fiskeriforvaltningsorganisasjoner og deres oppgaver og ansvar i bevaringen og forvaltningen av vandrende fiskebestander, og spesielt på organisasjonene som har myndighet til å regulere fisker på det åpne hav i det nordlige Atlanterhavet. Disputas er blitt gjennomført ved Universitetet i Tromsø og doktoranden er senere gått over i fast stilling som førsteamanuensis samme sted.

Avhandlingen *"Ansvarsgjennombrot som grunnlag for aksjonæransvar for miljøskadar"* som ble forsvart ved Universitetet i Bergen i 2008. Aksjonærene blir i utgangspunktet ikke ansvarlige for selskapet sine plikter. Dersom et aksjeselskap blir ansvarlig for miljøskader, er det bare selskapet som kan bli ansvarlig, og ikke aksjonærene. På grunn av denne ansvarsbegrensningen, har aksjonærene ofte liten interesse i å hindre at aksjeselskapet volder skade på miljøet. Dette kan føre til at det er større risiko for at det oppstår skade på miljøet enn om aksjonærene ble ansvarlige.

Dersom aksjonærene ble ansvarlige for miljøskaden i tillegg til aksjeselskapet, ville dette dessuten medføre at det var større mulighet for at miljøskaden ble gjenopprettet.

På bakgrunn av det økende fokuset på miljøspørsmål de siste årene både innen jussen og i samfunnet ellers, er det grunn til å stille spørsmålet om regelen om ansvarsfrihet for aksjonærene kan opprettholdes i samme grad som tidligere. Avhandlingen tar opp spørsmålet om det ved miljøskader kan stilles opp en selskapsrettslig regel som gjør unntak fra utgangspunktet om at aksjonærene ikke blir ansvarlige for aksjeselskapet sine plikter dvs. en regel om ansvarsgjennombrudd. Avhandlingen drøfter om det er en slik regel i norsk rett og hva en slik regel kan bygges på. Et sentralt spørsmål i avhandlingen er om det forhold at kravet bygger på en miljøskade, gjør at det er grunnlag for å gjøre aksjonærene ansvarlige i større grad enn det som ville vært tilfellet for andre skadetyper. Konklusjonen i avhandlingen er at det er en selskapsrettslig regel om ansvarsgjennombrudd i norsk rett, og at miljøverdiene i samfunnet påvirker dens innhold. Det er likevel ikke grunnlag for å stille opp en helt annen eller en mye videre regel om ansvarsgjennombrudd ved miljøskader enn ved andre skadetyper.

Avhandlingen "*Conservation of Marine Biological Diversity by the establishment of Marine Protected Areas*" gjennomføres ved Universitetet i Tromsø. The thesis concerns the protection of the marine biological diversity by the establishment of Marine Protected Areas (MPAs), the relations of these protected areas to international law and the establishment of such areas under the Norwegian legislation. The Law of the Sea Convention regulates most of the activities that take place in the oceans and the establishment of MPAs must be within these legal frames. MPAs are a relatively new concept, but in the recent years there has been an increasing focus on MPAs as an instrument for conservation of biological diversity both in forums on international, regional and national levels. The Convention on Biological Diversity imposes for instance duties on the states to establish protected areas in order to reach the environmental goal of the convention. The purpose of the thesis is firstly to clarify the duties of the states pursuant to international law in order to protect the marine biodiversity by establishing MPAs, and secondly to examine how these environmental obligations and recommendations can be carried out within the legal frames of the Law of the Sea. Another main legal issue is to review the establishment of MPAs in Norwegian Seas under the Norwegian legislation. Det er forventet at disputas vil finne sted ved Universitetet i Tromsø i løpet av 2009.

Avhandlingen "*Er stater folkerettslig forpliktet til å beskytte naturmiljøet?*" er gjennomført ved Universitetet i Oslo. Tradisjonell folkerett skiller mellom de miljøinngrep en stat fritt kan foreta på eget territorium og de miljøinngrep en stat kan forbys å foreta på eget territorium fordi de i betydelig grad skader andre staters miljø. Dersom ikke et inngrep får direkte observerbare skader av betydelig karakter på andre staters miljø, og stater ikke har påtatt seg en klar folkerettslig forpliktelse til å beskytte angjeldende naturressurs eller miljøsektor, så råder stater suverent over egne naturressurser. (Prinsippet om "permanent sovereignty over natural resources"). Det skarpe skillet mellom det nasjonale og det internasjonale miljø eksisterer imidlertid kun som en menneskelig konstruksjon. Ny kunnskap om hva som påvirker det internasjonale og globale miljø gjør det relevant å viske ut skillet mellom nasjonal rett og internasjonal rett, og det blir i økende grad et folkerettslig anliggende hvordan stater behandler sitt eget miljø. Avhandlingen studerer nærmere hvordan det tradisjonelle suverenitetsprinsippet utfordres av utviklingen på miljøfeltet og drøfter om det innenfor gjeldende folkerett er rettslig grunnlag for å hevde andre perspektiver, og særlig om stater har en alminnelig folkerettslig plikt til å forvalte sitt eget naturmiljø av hensyn til nålevende og fremtidige generasjoner. Det forventes at disputas vil finne sted ved Universitetet i Oslo i løpet av 2009.

Postdoktorstipend

Innenfor emnet “*Environment-Related International Standards – a Legal Analysis of their Nature and Functions*” er det gjennomført studier som del av et postdoktorstipend ved Universitetet i Oslo. En viktig utviklingstrend i internasjonal miljørett er utviklingen av ulike typer miljørelaterte standarder, for eksempel i forbindelse med ressursforvaltning, tjenester, produksjonsprosesser og produkter. Slike standarder utvikles av en rekke ulike institusjoner, hvorav noen har vern av miljøet som en hovedmålsetting. Det er gjort lite for å danne et helhetlig og overgripende bilde av de prosesser som pågår i internasjonale institusjoner av ulike slag i forbindelse med utarbeidelsen av internasjonale miljørelaterte standarder. De fremstillinger som finnes er i hovedsak kasuistiske i den forstand at de studerer internasjonale miljørettslige forpliktelser under hver enkelt avtale, organisasjon eller saksområde for seg.

I studiene har det vært et mål å utarbeide en systematisk oversikt over og analyse av de ulike typer miljørelaterte standarder som er utarbeidet på et multilateralt plan. Arbeidet har bestått dels i å etablere ulike kategorier av standarder på tvers av avtaler, organisasjoner og saksområder, og dels i å foreta en analyse av standardenes juridiske natur og funksjon. Arbeidet har blitt presentert på seminarer i nasjonal og nordisk sammenheng, og enkelte deler av det er blitt publisert i artikler. At arbeidet ikke er fullført som en helhet, er et resultat av at stipendiaten måtte avbryte arbeidet da han ble tilsatt i fast stilling som førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo der han blant annet har ansvar for undervisning i nasjonal og internasjonal miljørett.

Gjesteforskerstipend

Prosjektet “Legal research on health, safety, consumer and environmental protection in Norway in accordance with the Precautionary principle” er blitt gjennomført som en del av den belgiske professor dr. Nicolas de Sadeleers gjesteforskeropphold ved Universitet i Oslo. Fra sluttrapporten siteres:

“Professor de Sadeleer has carried out studies in the field of European environmental law and trade law in the light of the Precautionary principle, with a view to its application to Norway as a member of the EEA. In this field, the issue of control of chemicals has become particularly relevant due to the ongoing work in the EU on a new control regime in this field (REACH: Registration, Evaluation, and Authorisation of all Chemical substances marketed in the EU above 10 tons). This has been the focus of professor de Sadeleer’s work, resulting in a study document presented to the Ministry of the Environment. In addition, de Sadeleer has completed several articles on related matters.

Professor de Sadeleer has been an active member of the Environmental Law group at the Department of Public and International Law. He has given several presentations to the group, as well as other contributions. He has advised several of the Faculty’s doctoral students, and has taken an active part in the teaching of master students and undergraduate students. Thus he has given a valuable contribution to the development of knowledge and research in the field of Environmental law at the Faculty of Law. During his stay, he has also given lectures at several national and Nordic research seminars on issues of Environmental Law. In spring 2004 professor de Sadeleer was appointed Marie Curie Chair within the 6th framework programme of the European Union. This is remarkable, and it permitted him to stay as guest researcher at the Faculty of Law until the end of 2005.”

Nettverkstiltak

Nedenfor følger noen korte glimt fra seminarvirksomheten og de nasjonale samlingene for stipendiater. Hensikten er her å gi noen korte glimt av opplegget, eksempler på tema fra spesialsesjoner og vise på hvilken måte utenlandske forskere er blitt trukket med i arbeidet.

Den nasjonale stipendiatsamlingen for 2002 ble holdt på Rosendal Fjordhotell i september. Miljørettsgruppen ved Universitetet i Bergen var ansvarlig for planleggingen av samlingen. Professor Moira L. McConnell, Dalhousie University, Halifax, var invitert til å holde et foredrag om "*Biosecurity, marine pollution and the emerging international regime on the transfer of harmful organisms and pathogens in ships' ballast water*". Resten av samlingen ble brukt til presentasjon av pågående og noen nylig avsluttede prosjekter innen Miljørett-satsingen.

Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø arrangerte i september 2002 konferansen "*Håndheving og fiskeriforvaltning*". Konferansen ble arrangert i samarbeid med Norges forskningsråd, Institutt for statsvitenskap, UiT og PriceWaterhouseCoopers DA. En forutsetning for en bærekraftig utnyttelse av naturressursene er at reguleringer som fastsettes internasjonalt og nasjonalt blir overholdt av de enkelte aktørene. I de seneste årene er det satt fokus på manglende gjennomføring av reguleringer.

Den første dagen hadde fokus på de internasjonale og nasjonale rettslige regimene for kontroll og håndhevelse av fiskerireguleringer. Hensikten var å sette disse virkemidlene inn i en større internasjonal kontekst. To av sesjonene ble avholdt på engelsk. Den andre dagen var todelt. Første del gjaldt rammebetingelsene som internasjonale handelsreguleringer legger på forvaltningen av fiskeriressursene og adgangen til å bruke handelstiltak i fiskeriforvaltningen. Sesjonen ble holdt på engelsk. Den andre delen gjaldt bruk av straff og tilsvarende sanksjoner i Norge for å sikre etterlevelse av nasjonale reguleringer.

Konferansen var meget vellykket og samlet deltakere fra forskning, forvaltning, kontrollmyndigheter og næringsliv. I tillegg til sentrale foredragsholdere fra FAO, Cardiff University, UK og University of Victoria, Canada, deltok også representanter for Pomoruniversitetet på konferansen.

Den nasjonale stipendiatsamlingen i 2003 ble arrangert i forbindelse med et miljørettsseminar som ble holdt på Voksenåsen, Oslo, 18.-19. juni. Miljørettsgruppen ved Universitetet i Oslo var ansvarlig for planleggingen av seminaret og samlingen. Som foredragsholdere deltok blant andre professorene *Robin Churchill*, Cardiff University ("*Erstatningsansvar for miljøskader regulert i traktater*"), *Timo Koivurova*, University of Rovaniemi ("*The 1991 Espoo Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context*") og *Gerhard Loibl*, University of Vienna ("*The International Law Commission and Environmental Law*"). Resten av samlingen ble brukt til presentasjon av pågående og noen nylig avsluttede prosjekter innen Miljørett-satsingen.

Den nasjonale stipendiatsamlingen i juni 2004 ble arrangert i forbindelse med et miljørettsseminar som ble holdt ved Universitetet i Tromsø. Miljørettsgruppen ved universitetet var ansvarlig for planleggingen av seminaret og samlingen. Miljørett og biologisk mangfold var det samlende perspektivet på samlingen og på seminarets første dag ble det holdt følgende foredrag:

"Key concepts, approaches and principles guiding conservation and sustainable use of biodiversity", professor/Marie Curie Chair holder Nicolas de Sadeleer, Belgia/UiO
"Styrket vern av det biologiske mangfoldet i Norge. Problemstillinger i arbeidet til Biomangfoldlovutvalget", ekspedisjonssjef Inge Lorange Backer, Justisdepartementet (leder av utvalget)

"Vern av biologisk mangfold i EU: NATURA 2000 og Sveriges gjennomføring", professor Jonas Ebbesson, Stockholms Universitet

”Internasjonal og nasjonal regulering av genmodifiserte organismer i lys av biologisk mangfold”, førsteamanuensis Ole Kr. Fauchald, Universitetet i Oslo

Miljørett arrangerte sitt avslutningsseminar 03.-05.05.07 på Vettre utenfor Oslo. Seminaret hadde tittelen ”*Sustainable Development in National and International Law*” og markerte blant annet at det var 20 år siden *Brundtlandkommisjonen* la fram sin rapport. Konferansen samlet omkring 50 deltakere, hvorav 30 av de internasjonalt mest fremtredende miljørettsforskere. En bok basert på de fleste foredragene på seminaret ble utgitt i 2008: Hans Christian Bugge og Christina Voigt (eds.): ”*Sustainable Development in International and National Law*”, Europa Law Publishing, Groningen, 2008.

8. Samlet vurdering og utfordringer framover

Det er i perioden satt i gang aktiviteter på sentrale miljørettslige områder ved samtlige av de deltakende fakultetene. Etter styringsgruppens vurderinger er det grunn til å hevde at det er god sammenheng mellom den vedtatte planen for å styrke miljørettslig forskning og kompetansebygging og de virkemidlene som styringsgruppen har benyttet. Tatt i betraktning *aktivitetens begrensede økonomiske rammer* – til sammen 14,7 mill. kr. over 12 år, med andre ord to tredeler av forslaget til budsjett - vurderer gruppen rekrutteringen av studentstipendiater som tilfredsstillende. For øvrig burde det vært midler til å rekruttere flere doktorgradsstipendiater. Relasjonene mellom styringsgruppen og prosjektene har, ved siden av den årlige fremdriftsrapporteringen, vært ivaretatt gjennom de nasjonale samlingene. Etter gruppens vurdering har samlingene vært tilfredsstillende og fungert etter sin hensikt.

I den avsluttende fasen er det gradvis blitt lagt større vekt på å utvikle juridisk kunnskap som kan gi grunnlag for bedre rettsregler og rettssystemer for *bærekraftig miljø- og ressursforvaltning*. Styringsgruppen nedla et betydelig arbeid med å utrede fremtidige forskningstemaer innenfor naturressurs- og miljørett og la i 2005 fram et notat med tittelen ”*Rettsforskningens bidrag til en bærekraftig forvaltning av naturressurser og miljø*” (17 s.). En oppgave videre vil særlig være å utvikle juridisk kunnskap som kan gi grunnlag for bedre rettsregler og -systemer for bærekraftig miljø- og ressursforvaltning. For dette formål er det nødvendig å skaffe bedre innsikt i gjeldende regler og deres virkemåte, og hvordan rettssystemet kan videreutvikles gjennom nye grep til et bedre styringsredskap og samfunnsmessig rammeverk for en bærekraftig samfunnsutvikling. Bakgrunnen er den sterke utviklingen av nasjonal og internasjonal rett med formål å sikre en bærekraftig forvaltning av naturressurser og miljø, samtidig som mange miljøproblemer fortsetter å øke. Truslene mot mange naturressurser og økosystemer nærmer seg kritiske grenser til tross for at reglene som skal hindre dette, aldri har vært mer omfattende. Det er derfor fortsatt behov for en betydelig forsterket innsats for å øke kunnskapen om hvilke rettslige normer som fungerer etter sitt formål, og hvilke som er mindre effektive, og hvilke betingelser som er av betydning for et effektivt miljøregelverk. Det er også betydelige mangler i nasjonalt og internasjonalt regelverk, og stort behov for nytenkning om rettslige grep i en tid hvor miljøproblemene blir mer og mer komplekse, og presset mot naturressursene øker.

Disse forskningsoppgavene er særlig relevante for den integrerte og tverrfaglige satsingen under Miljø 2015, og bør kunne stimulere til kritisk analyse og nytenkning innen den miljørettslige forskningen. Styringsgruppen har i sin utredning, som ble sendt til *planleggingsgruppen for Miljø 2015*, pekt på følgende faglige temaer som vurderes særlig relevante for den nye satsingen:

- Rettslige mekanismer for helhetlig miljø- og ressursforvaltning
- Pliktregler, rettighetsregler og avveiningsregler i miljø- og ressursforvaltningen
- Internasjonale rammebetingelser for norsk miljø- og ressursforvaltning
- Internasjonal rett og forvaltning av globale fellesressurser.

Utredningen gikk inn i arbeidet med programforslaget for Miljø 2015 og er delvis blitt fulgt opp gjennom et nytt miljørettslig prosjekt i regi av Miljø 2015.

Utviklingen i *nordområdene* reiser en rekke spørsmål som både krever og egner seg for juridisk forskning, særlig i lys av målet om en bærekraftig forvaltning av miljøet og naturressursene. Det er potensielt klare konflikter mellom på den ene siden målet om økt petroleumsutvinning, oljetransport og annen økonomisk aktivitet i området, og på den andre siden målet om vern av fiskeressursene og det sårbare naturmiljøet. Det er et sentralt mål at ressursene skal forvaltes helhetlig og langsiktig. Avklarte regler og rammeverk om jurisdiksjon og forvaltning i disse områdene er av fundamental betydning for å sikre bærekraftig utvikling og ivaretagelse av Norges interesser i områdene.

En god forvaltning vil kreve internasjonalt samarbeid, felles regler og tiltak. Men de forskjellige statene som har virksomhet i nord, har også ulike og nok delvis motstridene interesser. Vi er stilt overfor viktige folkerettslige spørsmål knyttet til blant annet kontinentalsokkelen, fiskevernsoner, vern av havmiljøet og urfolksrettigheter. Uklarhetene og kompleksiteten knyttet til grenseforhold og jurisdiksjon i området bidrar til å gjøre disse spørsmålene særlig følsomme og vanskelige. De representerer en stor utfordring til norske jurister som arbeider med disse spørsmål, og til forskningen. Styringsgruppen har i et *Innspill til Forskningsrådets nordområdesatsing (2006, 3 s.)* pekt på disse utfordringene.

Resultatene av forskningen som her er antydnet, vil være av potensiell nytte for myndighetene, næringslivet, organisasjoner og den interesserte allmennheten. Samtidig kan forskningen gi bidrag til mer grunnleggende rettsutvikling og rettsforståelse. Det er også et særlig formål å bidra til en helt nødvendig internasjonalisering av norsk rettsforskning. Etter styringsgruppens vurdering, vil disse perspektivene være meget relevante for satsingen på blant annet *Miljø 2015*

9. Fakta om satsingen

Nøkkeltall prosjektporteføljen

Antall prosjekter (inkl. adm. prosjekter): 67

Antall studentstipendiater: 40, herav 11 kvinner

Antall doktorgradsstipendiater: 6, herav 3 kvinner

Antall postdoktorstipendiater: 1

Antall gjesteforskerstipend (lengre opphold): 1

Antall nettverkstiltak: 13

Andre tiltak: 6

Økonomi

Satsingens finansieringskilder: Kunnskapsdepartementet

Totalt disponibelt budsjett: 14,7 mill. kr.

Forskningsstøtte 12,1 mill. kr.

Formidling: 2,1 mill. kr.

Administrasjon: 0,5 mill. kr.

Medlemmer av styringsgruppen

Følgende har vært med i styringsgruppen:

Professor Geir Ulfstein, leder Universitetet i Oslo	(1996-V 1998 og H 1999-10.03.2003)
Professor Hans Chr. Bugge, fung. leder/leder Universitetet i Oslo	(H 1998-V 1999/10.03.2003-2007)
Ekspedisjonssjef Hæge Andenæs Miljøverndepartementet	(10.02.2003-11.11.2004)
Professor Ellen Margrethe Basse Århus universitet	(1996-2001)
Førsteamanuensis Hege Brækhus Universitetet i Tromsø	(1996-V 1997 og H 1998-2001)
Førsteamanuensis Aage Falkanger Universitetet i Tromsø	(H 2005-V 2006)
Avdelingsdirektør Atle Fretheim Miljøverndepartementet	(1996-10.02.2003)
Førsteamanuensis Tore Henriksen Universitetet i Tromsø	(2002-V 2005/H 2006-2007)
Seniorrådgiver Kirsten Jacobsen Miljøverndepartementet	(11.11.2004-2007)
Professor Ernst Nordtveit, fung. nestleder Universitetet i Bergen	(1996-2007)
Professor Daniel Rogstad Norges landbrukshøgskole	(1996-2001)
Professor Jens E. A. Skoghøy Universitetet i Tromsø	(H 1997-V 1998)

Oversikt over prosjekter og tiltak 1996 -2007

Studentstipend
Universitetet i Oslo

- Alvik, Ivar (138832) (2000-2001)
The Customary law of Countermeasures in Relation to the Kyoto protocol
Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 8/2001, Oslo
- Alsvik, Børge (163226) (2004-2005)
Domstolskontroll med forvaltningens ikke-bruk av kompetanse på miljørettens område
- Aulstad, Johan G (124346) (1997-1998)
Avtaler om utslipp av klimagasser, Juristforbundets forlag 2001
- Berg, Even (117570) (1996-1997)
Erstatning etter naturvernloven § 20, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 4/1999, Oslo
- Brekke, Cathrine (143499) (2000-2001)
Ferdsel, stengsler og byggeforbud i strandsonen, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 10/2003, Oslo
- Finne, Per Ivar (110331) (1995-1996)
NGOenes rettsstilling i ozonregelverket, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 3/1999, Oslo
- Grotli, Inge (125849) (1998-1999)
Felles gjennomføring av Den grønne utviklingsmekanismen. Prosjektbasert samarbeid mellom stater for å hindre klimaendring. Cappelen Akademiske Forlag, 2000
- Haugseth, Elisabeth L (131297) (1999)
Utsetting av genmodifiserte organismer, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 2/2001, Oslo
- Hausken Thygesen, Inge (113324) (1996-1997)
Forholdet mellom EU-regelverkets forbud mot handelshindringer og ønsket om å gjennomføre nasjonale miljøpolitiske tiltak
- Jacobsen, Harald Søndena (169239) (2005-2006)
Retten til ikke å inkriminere seg selv på miljørettsområdet – med særlig henblikk på håndhevelse av forurensningsloven
- Johansen, Erik Pleym (169236) (2005-2006)
Straffansvaret ved overtredelse av forurensningsloven § 78 jf. § 7 – med særlig vekt på aktsomhetsvurderingen og straffutmålingen
- Kjøren, Anders (158205) (2003-2004)
Virksomheters plikter til å ha og formidle miljøinformasjon etter miljøinformasjonsloven
Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 11/2004, Oslo

- Lilleås, Benedikte (138718) (2000-2001)
 Bevaring av biologisk mangfold gjennom kommunal arealplanlegging, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 2/2003, Oslo
- Lindemark, Solveig G (110332) (1995-1996)
 Rikspolitiske retningslinjer i miljøpolitikken, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 1/1999, Oslo
- Lund, Harald Francke (143498) (2000-2001)
 The Kyoto Compliance Mechanisms, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 5/2003, Oslo
- Martinsen, Eldbjørg Håkonsen(175827) (2006-2007)
 IPPC-direktivet. Integriert forebygging og begrensning av forurensning og krav til anvendelse av beste tilgjengelige teknikker, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 1/2008, Oslo
- Meling, Julianne (158204) (2003)
 Bevaring av det marine bio-mangfold i norske havområder
- Modell, Hege (163227) (2004-2005)
 Internasjonal regulering og kontroll av utslipp av ballastvann fra skip, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 7/2005, Oslo
- Nielsen, Jan Henrik (150547) (2001-2002)
 Bioteknologi, patent på liv og de miljømessige konsekvenser av dette
- Røynesdal, Jostein (175488) (2005-2006)
 Adjudication of the Precautionary Principle in the EU and WTO, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 7/2007, Oslo
- Schei, Andreas (150546) (2001-2002)
 Biologisk forurensning, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 3/2004, Oslo
- Tvedt, Morten Walløe (131294) (1999)
 Access to Genetic Resources: The Convention on Biological Diversity Article 15 and the Costa Rican Biodiversity Act, SUMs skriftserie, Oslo, 2001
- Winge, Nikolai Kristoffersen (179149) (2006-2007)
 Fri vei mot 10 TWh? En drøftelse av hvorvidt gjeldende rettsregler gir de berørte miljøinteresser tilstrekkelig rettssikkerhet i vindkraftsaker, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 5/2007, Oslo
- Universitetet i Bergen
 Hauge, Katrine Broch (139855) (2000-2001)
 Konesjonskrav etter lov om vassdrag og vassdragsressurser, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 90, Bergen, 2003
- Klausen, Roar Øverby (112605) (1996-1997)
 Maritimt oljesøl og erstatningsvern. Ansvar for miljøskader? Materielle og prosessuelle utfordringer, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 72, Bergen, 1998
- Kolstad, Kristin (172994) (2005-2006)
 Industriforurensning og forvaltningsskjønn

- Lande, Henrik (139857) (2000-2001)
Miljøkrav ved vedtak om lokalisering av oppdrettsanlegg
- Refsnes, Jørn-Lasse F (161910) (2003-2004)
"Forureinaren skal betale-prinsippet", kven har kostnadsansvar?
- Stamnes, Marion (151781) (2002-2003)
Miljørettslege skrankar for radioaktiv sjøtransport, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 99, Bergen, 2004
- Tjørhom, Jørgen (172992) (2005-2006)
Rettsbeskyttelse av utvalgte naturtyper
- Universitetet i Tromsø
- Eriksen, T B og Laumann, T S (138817) (2000-2001)
Gamle synder. Ansvarsforhold ved konkurs
- Eriksen, Trond Andreas (138819) (2000-2001)
Måtte vi godta matsminke? Nasjonale reguleringer og EØS-avtalen. Direktivene om tilsetningsstoffer i næringslivet, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 52, Tromsø, 2002
- Jakobsen, Ingvild Ulrikke (130836) (1998-1999)
Bærekraftig skogbruk – miljøhensyn i skog og skogbruk, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 48, Tromsø, 2001
- Kahn, Michael (145056) (2001)
Tiltakshavers rettsstilling etter Kulturminneloven
- Krane, Bjørn Andreas (158206) (2003-2004)
Det biologiske mangfold som reguleringshensyn – Innholdet i og grensene for reguleringsadgangen etter saltvannsfiskeovens § 4, første ledd. Det juridiske fakultets skriftserie nr. 64, Tromsø, 2005
- Kvandal, Johan W. (167726) (2004-2005)
Miljøhensyn ved tildeling av offentlige kontrakter, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 69, Tromsø, 2005
- Nordrum, Jon Chr. F. (152037) (2002-2003)
I hvilken grad kan miljømerking av fisk og fiskeprodukter komme i strid med frihandelsrettslige bestemmelser om markedsadgang
- Salomonsen, Brynhild (130837) (1998-1999)
Rettslig vern mot miljø- og helseskadelige produkter – med fokus på produktkontrollen § 3a og § 3 første ledd, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 45, Tromsø, 2000
- Selfors, Rolf Fridtjof (113329) (1996-1997)
Retten til miljøinformasjon. Om det grunnlovfestede prinsippet, og dets betydning for kontrollen med miljøtilstanden i Norge, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 37, Tromsø, 1998
- Stock, Frode (173760) (2005-2006)
Motorferdsel i utmark

Doktorgradsstipend

- Andreassen, Sigrid, UiB (121185) (1997- avbrutt 1998)
Borgarane sin rett til å få informasjon om miljøet etter folkeretten og nasjonalrett
- Christophersen, Anne, UiO (113055) (1996-1999/2001)
Rett, økologi og verdensbilder
- Henriksen, Tore, UiT (113057) (1996-2000/2001)
Internasjonale fiskeriforvaltningsorganisasjoners rolle i lys av Avtalen om fiske på det åpne hav
Det juridiske fakultets skriftserie nr. 47, Tromsø, 2001
- Jakobsen, Ingvild Ulrikke, UiT (155581) (2003-2009)
Vern og bevaring av marint biologisk mangfold
- Nyland, Nicolai, UiO (150908) (2002-2006/2008)
Legal protection of the environment – the principle of trusteeship of earth resources in international law
- Nåmdal, Endre, UiB (145931) (2001-2006/2008)
Ansvarsgjennombrot som grunnlag for aksjonæransvar for miljøskadar
(Opprinnelig prosjektittel: Ansvarssubjekt for miljøskader når skadevaldaren ikkje er i stand til å betale.) Universitetet i Bergens avhandlingsserie, Bergen, 2008.

Postdoktorstipend

- Fauchald, Ole Kristian (126829) (1998-2001)
Environment-Related International Standards – a Legal Analysis of their Nature and Functions
Gjesteforskerstipend
- Sadeleer, Nicolas de, Belgia/UiO (158207) (2003-2004/2005)
Legal research on health, safety, consumer and environmental protection in Norway in accordance with the Precautionary principle

Nettverkstiltak – stipendiatsamlinger, seminarer og konferanser

- Diverse lokale nettverkstiltak (div.prosj.nr.) (1997-2006)
Ved samtlige læresteder
- Miljørettseminar, Univ. i Tromsø (119851) (1997)
Felles seminar og stipendiatsamling
- Miljørettseminar, Univ. i Oslo/Hurdal (126953) (1998)
Felles seminar og stipendiatsamling
- Miljørettseminar, Univ. i Bergen/Marstein (131625) (1999)
Felles seminar og stipendiatsamling
- Miljørettseminar, Univ. i Oslo (139806) (2000)
Felles seminar og stipendiatsamling
- Miljørettseminar, Univ. i Tromsø/Finnkroken (145055) (2001)
Felles seminar og stipendiatsamling, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 50, Tromsø, 2002

Miljørettseminar, Univ. i Bergen/Rosendal Felles seminar og stipendiatsamling	(112597)	(2002)
Miljørettseminar, Univ. i Tromsø/Sommarøy Håndheving og fiskeriforvaltning	(152360)	(2002)
Miljørettseminar, Univ. i Oslo/Voksenåsen Felles seminar og stipendiatsamling	(112597)	(2003)
Miljørettseminar, Univ. i Tromsø/Svanhovd Helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet	(158208)	(2003)
Miljørettseminar, Univ. i Tromsø Felles seminar og stipendiatsamling	(112597)	(2004)
Miljørettseminar, Univ. i Bergen/Lindås Felles seminar og stipendiatsamling	(112597)	(2005)
Avsluttende seminar, Univ. i Oslo/Vettré Miljørett arrangerte sin avslutningskonferanse 03.-05.05.07 på Vettré. Konferansen hadde tittelen "Sustainable Development in National and International Law" og markerte bl.a. at det var 20 år siden Brundtlandkommisjonen la fram sin rapport. Konferansen samlet bred internasjonal deltakelse. Det er utgitt en bok med de viktigste foredragene på konferansen:	(112597)	(2007)

Hans Christian Bugge and Christina Voigt (eds.): Sustainable Development in International and National Law, Europa Law Publishing, Groningen 2008.

Andre tiltak

Bugge, Hans Chr., UiO Sustainable Development in the new Trade Round, London, konferanse	(152359)	(2002)
Fauchald, Ole Kristian, UiO Yearbook of International Environmental Law (YbIEL), redaktøransvar	(144757)	(2001-2007)
Ulfstein, Geir, UiO International Institutional Environmental Law (IIEL), studie av multilaterale miljøavtalers (MEA) bruk av organisasjonsformer som avviker fra de tradisjonelle formene i folkeretten.	(121131)	(1998-1999)
Styringsgruppen Rettsforskningens bidrag til en bærekraftig forvaltning av naturressurser og miljø. Utredning om fremtidige perspektiver for miljørettslig forskning, 17 s.	(151362)	(2005)
Styringsgruppen Innspill til Forskningsrådets nordområdesatsing, 3 s.	(151362)	(2006)
Styringsgruppen Styringsgruppens virksomhet inkludert diverse tilskudd til publisering	(151362)	(1996-2006)